

„გლოგალური გომონვევები ეროქოლუსიან მსოფლიოში“ - ანგყოსა და მოგავალზე ნაფიქრით პირამდე სავსე საბანძური

საქართველოს დამოუკიდებლობის დეკლარირებიდან 30 წელი გავიდა. საქართველოს ისტორიის ეს მონაკვეთი, ისევე, როგორც მრავალსაუკუნოვანი წარსული, გადატვირთულია მოვლენათა დინამიურობით - ქვეყანამ ყველანაირი განსაცდელი ინენია: - ომები (ძმათამკვლელო, სამამულო), ტერიტორიების დაკარგვა, ეკონომიკის ვარდნა, ინფლაცია, შიმშილი, ღორის, ქათმის გრიპები, ფაროსანას შემოსევა, კორონა ვირუსის ახალი შტამის ეპიდემია და ამ უბედურებებს ზვარაკად შეწირული ათასობით ადამიანური მსხვერპლი...

რა თქმა უნდა, იყო გამონათებებიც. წარმოდგენაც კი ძნელია იმ პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური ცვლილებების სპექტრისა, რომელიც ამ ოცდაათწლიან პერიოდს ახლდა - ზოგი წარმატებული იყო, უმეტესობა გაუაზრებლობის, მოუმზადებლობის, მართვის უუნარობის გამო ჩაფლავდა, ნაწილი აშკარად მავნებლური, იმთავითვე ქვეყნისა და მოსახლეობის ინტერესების საზიანო გამოდგა.

ამ ოცდაათმა წელმა განსაზღვრა საქართველოს, როგორც სახელმწიფოს, განვითარების პერსპექტივა. მასში წარუშლელად აისახა დაშვებული შეცდომების კვალი და აქედან თავდაღწევის, სახელმწიფოებრივ მოქმედებათა დასახვის მთავარი ორიენტირიც წარსულის ლაბირინთებში უნდა ვეძებოთ.

ანმყო წარსულზე დგას, ხოლო მომავალი, წარსული-სა და ანმყოს საძირკველზე იგება. ბალავარი მყარი რომ გამოდგეს, წარსულს არ უნდა მოსწყდე - გახსოვდეს დაშვებული შეცდომები და მომავლისკენ დაუნჯებით უნდა გაიხედო - ესაა განვითარების ანი და ბანი. ჩვენ წარსული გადავხაზეთ, ანმყოში მყარად ვერ ვდგავართ ფეხზე და მომავალსაც ამის გამო, ვერ ვხედავთ ფერადს!

რა გაკვეთილები მოგვცა განვლილმა ოცდაათმა წელმა, რა ვერ ავითვისეთ და როგორ გავიდეთ ფონს? - ეს კითხვები ყველას ანუხებს, ვისაც კი ქვეყნის ბედი ოდნავ მაინც ადარდებს.

აქამდე ბუმბერაზ მხრებზე ვიდექით, იმიტომაც გადავრჩით. ერის გამორჩეულ რაინდებს ედგათ მძიმე ტვირთწევის უღელი მუდამ და ისინი უხმოდ აკეთებდნენ საქვეყნო საქმეს. ყველა დროსა და ეპოქას ჰყავს ასეთი უჩინარი ბუმბერაზები. გარდასული ოცდაათი წელიც არ იყო გამონაკლისი - როცა მავანი მკერდში მჯიღს იცემდა, მგრძნებარე ტაშით ან უსარგებლო ყიყინით სხვას აბრუებდა, ისინი დღენიადაგ ქვეყნის, ერის საკეთილდღეოდ იღწვოდნენ, თავდადებულ შრომაში ათენ-ალამებდნენ...

მათ რიგში გამორჩეული ადგილი უჭირავს **ნოდარ ქი-**

ნოდარ ქითანავა

გლოგალური გომონვევები ეროქოლუსიან მსოფლიოში

საქართველოს ეკონომიკის
ტრანსფორმაციის
ხილული და უხილავი პრობლემები

თბილისი 2021

თანავას - მან საქვეყნო ტვირთი უხმაუროდ, უანგაროდ ზიდა და სახელიც ქართველიებს უმნიკლოდ გამოატარა. ამ ღვანღმოსილი საზოგადო მოღვანისა და მეცნიერის შესახებ ყველგან მოკრძალებული მონაცემებია - თანდაყოლილი პიროვნული თვისებების, მოქმედებათა პრინციპების გამო, ის ყოველთვის გაურბოდა მყვირალა ეპითეტებს, არ იკარებდა გადაჭარბებულ შეფასებებს. თუმცა მის თავმდაბლობაში თანამედროვენი ამჩნევდნენ ნიჭიერებას, კომპეტენციას, ნოვატორულ ინიციაცივებს, უმაღლეს პასუხისმგებლობას ქვეყნისა და ერის წინაშე. უფროსი თაობის წარმომადგენლებს ასოვთ საქართველოსთვის ორ ერმანეთისგან განსხვავებულ წყობილებასა და ურთულეს პოლიტიკურ ვითარებაში თუ როგორი გამჭრიახობით ემსახურა იგი ქვეყანას, ყველა თანამდებობაზე, სადაც კი იღვანა, მიიღო შორსმჭვრეტელური, განვითარებაზე ორიენტირებული, დროისათვის შესაფერი და სათანადო გადწყვეტილე-

ბები. მაგრამ უფრო მნიშვნელოვანი, გამოცდილებით და-
დასტურებული, ასევე ფიქრსა და გონებრივ განსჯაში
გამოტარებული ნააზრევი ასახულია მის მრავალტომიან
შრომებსა თუ გამოცემებში.

მიმდინარე წლის სექტემბრის დასაწყისში გამო-
იცა **ნოდარ ჭითანავას** მორიგი წიგნი **„გლობალური გა-
მონვევები ერთპოლუსიან მსოფლიოში - საქართველოს
ეკონომიკის ტრანსფორმაციის ხილული და უხილავი
პრობლემები“**. ისე, როგორც მისი წინამორბედნი, ეს გა-
მოცემაც ქართული ეკონომიკური ლიტერატურის მნიშ-
ვნელოვანი შენაძენია. ნაშრომი პირველივე ფურცლიდან
იქცევა ყურადღებას და გულგრილად ვერ ჩაიკითხავ,
- ფართოა აქ განხილული საკითხების სპექტრი და ფაქ-
ტებიც ავტორიტეტული უშუალო პირველწყაროდანაა
მოწოდებული.

უკვე მეორედ გავხვდეთ ნოდარ ჭითანავას წიგნის
რედაქტორობა...

ამ მიმე და საპასუხისმგებლო ტვირთის განევას
იმდენად დიდი შემეცნებითი მომხიბვლელობა ახლდა
თან, ჭაბანი ნებსით, უყოყვანოდ მოვირგე - საქართვე-
ლოს სახელმწიფოებრიობის, სულ ცოტა, ბოლო ორ-
მოცდაათწლიანი მატთან, - ფორმაციული ცვლილების
მზადების, ტრანსფორმაციული პროცესებისა და შემ-
დგომ საბედისწეროდ განვითარებული მოვლენების
ლაბირინთები მისი ყველაზე უკეთ მცოდნე, გამოცდი-
ლებით ტოლუპოვარ, გულთმისან მეგზურთან ერთად
უნდა გამეგლო. დავთანხმდი იმადაც, რომ ამ ურთულეს
უღელტეხილზე (დამოუკიდებლობის დეკლარირების
წინარე და შემდგომ 30 წლიან მონაკვეთზე) საზოგადო-
ებაში (სპეციალურ ლიტერატურასა თუ სხვა საინფორ-
მაციო წყაროებში) წინააღმდეგობრივი, არაობიექტური,
გარედან თავსმოხვეული ილუზიური სულისკვეთებით
შეფუთული შეხედულებები არსებობს. თავადაც მსურ-
და რეალობაში გარკვევა, ყველაზე მეტად კი, მინდოდა
თანამედროვეებს, დაიტერესებულ პირებს, მომავალ
თაობას ჩვენი ქვეყნის უახლოეს წარსულზე უტყუარი
ქრონიკა დარჩენოდა - 1991-2021 წლების საქართველო-
ში პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური გარდაქ-
მები, ფაქტობრივი მდგომარეობის განმარტობებელი
ობიექტური მიზეზ-შედეგობრივი კავშირები, დროსა და
სივრცეში გეოსტრატეგიული, მატერიალური თუ ინტე-
ლექტუალური რესურსების მიმართ დამოკიდებულების
ასეთი პირუთვნელი შეფასება, დღევანდელიდან
დანახული მომავლის კონტურები ასე ჯერ არცერთ
მკვლევარს არ წარმოუდგენია.

ანუკვე თქვენამდე მოღწეული წიგნის გამოცემის
იდრის ჩანასახი ჯერ კიდევ შარშან გაჩნდა, როცა კო-
რონავირუსის ეპიდემიის აფეთქებითა და გლობალური
პანდემიის გამოცხადებით გამოკვეთულ, გარდაუვალ,
მრავალსახა კრიზისზე ბატონ ნოდარის ჟურნალისთვის
ვთხოვეთ შეფასებების გაკეთება. ქართველ მეცნიერთა
შორის, იგი პირველი გამოეხმაურა მასშტაბურობით, სა-
უკუნის დასაწყისის ამ უდიდეს დამანგრეველ მოვლენას
და განსახორციელებელ პრევენციულ, ანტიკრიზისულ,
აგრეთვე პოსტპანდემიური პერიოდის ღონისძიებებზეც

კი, მაშინ - პანდემიის გამოცხადებიდან სულ რამდენიმე
დღეში, მეტად საინტერესო, ფართო დიპაზონის მოსაზ-
რებები შემოგვთავაზა. მეცნიერის მიერ ფაქტობრივი
გარემოებების განხილვით მოცული საკითხთა წრე, ეპ-
იდემიით გამოწვეული სოციალური, ეკონომიკური თუ
მსოფმხედველობრივი პრობლემების ჩარჩოებს იმთა-
ვითვე შორს გასცდა. პირველსავე წერილში გაცხადებუ-
ლი მსოფლიოსთვის ახალი განსაცდელის წარმოსახვის
მისეული „ათი თეზა“, რომელშიც მძვინვარე ვირუსის
ეპიდემიის გავრცელების შედეგებზე დაკვირვებით შე-
ნიშნული განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი პროცესებია
ასახული, საჟურნალოზე ბევრად მეტ საყურადღებო,
საკაცობრიო და საქრესტომათიო აზრებს მოიცავს. მათ
შორის, ფუნდამენტურია: **„გლობალურ გამონვევებთან
თავსებადობის იმუნიტეტის გამომუშავებისა და ძლიერი
სახელმწიფო ინსტიტუტების ჩამოყალიბების აუცილ-
ებლობაზე“** მინიშნება. განვითარებულმა მოვლენებმა
ცხადყო, რომ გამოცდილებაზე დაფუძნებული და ლა-
კონურად ჩამოყალიბებული ყველა დროის ეს მთავარი
საზრუნავი ჩვენი ქვეყნისთვის განსაკუთრებულად
აქტუალურია.

ერთ-ერთ თეზაში მკაფიოდ ითქვა, რომ **„დღეს პოლი-
ტიკურ სიმნიფეზე გამოცდას აბარებს ნაციონალური
სახელმწიფო, ეფექტიანობაზე - ქვეყნის სოციალურ-
ეკონომიკური სისტემა, სამოქალაქო თვითშეგნებაზე
- საზოგადოება“**. განვლილმა დრომ დაადასტურა, ეს
სწორედ რომ გამოცდაა, - ურთულესი, უმძიმესი, უსას-
ტიკესი შერკინება გლობალურ გამონვევებთან. **ამ ორ-
თაბრძოლას მსოფლიო, ფაქტობრივად, მოუმზადებელი
შეხვდა - ადამიანი ფარის გარეშე, უიარაღოდ აღმოჩნდა
ხახადაღებული ურჩხულის წინაშე.**

შექმნილ უმძიმეს მდგომარეობაზე მოსაზრების
ჩამოყალიბებისას, ბატონმა ნოდარმა მრავლისმეტყვე-
ლურად შენიშნა, რომ **„ყველაფერს კორონა ვირუსს ნუ
დავაბრალებთ, ეკონომიკური კრიზისის ფესვები უფრო
შორიდან მოდის“**. ადვილი მისახვედრი იყო, რომ სათა-
ვე საქართველოს დამოუკიდებლობის დეკლარირების
შემდგომ, გაუაზრებელი **სისტემური გარდაქმნების
წიალიდან ინვერებოდა** და მსჯელობისას მათ გვერდს
ვერ ავუვლიდით.

დიალოგის სახით შედგენილი წერილების სერია,
რომელიც მაშინ გამოქვეყნდა **„საერთო გაზეთში“**, სა-
ინფორმაციო ანალიტიკური სააგენტო **„ივერიონსა“** და
საინფორმაციო სააგენტო **„ეკონიუსში“**, აგრეთვე საერ-
თაშორისო სამეცნიერო ჟურნალში **„ბიზნესი და კანონ-
მდებლობა“** და საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა
აკადემიის ჟურნალში **„მოამბე“**, საზოგადოებამ დიდი
ინტერესით მიიღო. მოსაზრებების დიდი ნაწილი გაიზი-
არა მკითხველთა ფართო წრემ. მაგრამ ეს იყო მხოლოდ
ფრაგმენტი - იმთავითვე ჩანდა, რომ კორონავირუსის
ეპიდემიით გამოწვეული პრობლემები ეროვნული ეკ-
ონომიკის 30 წლიან ტრანსფორმაციულ პროცესებთან,
გლობალიზაციის გამოვლინებებთან, ეკონომიკურ
ინტეგრაციასთან კავშირში იყო და თეზისურ მინიშ-
ნებებში ჩაკირული მოსაზრებები ლოგიკურ განვითა-

რებას, უფრო ვრცლად, საფუძვლიანად წარმოდგენას საჭიროებდა.

გლობალიზაციით ნასაზრდოები და კატაკლიზმებით განვითარებული ტრანსფორმაციის პირმშო საქართველოს ეკონომიკა კორონავირუსმა კიდევ უფრო დაამძიმა, საფუძვლიანად შეარყია. ადამიანების სიცოცხლის ხელყოფასთან ერთად, პანდემიამ სახელმწიფოებრივი განმგებლობის ყველა სფერო მოიცვა.

კორონავირუსის ეპიდემიის გლობალური აფეთქებიდან უკვე ორი წელი შესრულდა. გამოჩენიდან დღემდე Covid-19-მა - ამ „უჩინარმა მკვლელმა“, უკვე 274 მილიონზე მეტი ადამიანი დაასწეულა, 5,5 მილიონი სიცოცხლე შეინირა, ეკონომიკა კრიზისში გაახვია, მსოფლმხედველობრივი წარმოდგენები შეცვალა, განვითარების პერსპექტივა ბუნდოვანი გახადა...

კორონავირუსის ეპიდემიურ გამოვლინებებთან თანაცხოვრების განვლილმა პერიოდმა უფრო გამოკვეთა, გაამწვავა და გააშიშვლა მმართველობით იერარქიაში მყარად ჩამჯდარი მეტასტაზები, თვალსმიფარებული, მიჩუმათებული ყველა რისკი, ეკონომიკური უსაფრთხოების გლობალური და ლოკალური მწვავე პრობლემები, რაზეც თურმე „ნეტარებით ლივლივებდა“ სახელმწიფოთა თანამეგობრობა, სოციალურ-ეკონომიკური სისტემა და კაცობრიობა.

ფაქტობრივად, დადასტურდა ბატონი ნოდარის „ათ თეზაში“ ასახული ყველა მინიშნების მართებულობა და ახალ მოცემულობაში, როცა რეალობა „ნამდვილ ფერებში“ უკვე სახეზეა, მასთან დიალოგის გაგრძელების შინაგანი მოთხოვნილება მოუთმენლად ამეკვიატა... ჩემს გარდა, მკითხველსაც უთუოდ დააინტერესებს: სახელმწიფომ, საზოგადოებამ, სოციალურ-ეკონომიკურმა სისტემამ როგორ გაართვა თავი მოულოდნელ განსაცდელს, დღევანდელი თვალსაწიერიდან, როგორ შეიძლება შევაფასოთ მრავალკომპონენტიანი „საგამოცდო პროცესი“ და რა შედეგებს უნდა ველოდოთ?

რა თქმა უნდა, ბატონი ნოდარი დამთანხმდა... მაგრამ პირველივე „აკორდიდან“ უკვე ჩანდა, რომ ამჯერზე დიალოგი საუფრთხლო და თეზისურ ჩარჩოში ვერ ჩაეტეოდა...

კორონავირუსის აალების გამო, შარშანდელი და ერთი წლის თავზე შედეგების შესაფასებლად დროგამოშვებით შემდგარი რამდენიმესათიანი საუბრების ვრცელმა ჩანანერებმა, თემატურად დალაგებისა და მცირეოდენი რედაქციული ჩარევის შემდეგ, უკვე ცალკე ნიგნად გამოსაცემი სახე მიიღო - დამნაშავედაც კი ჩავთვლიდი თავს, ქვეყნის ანმყოსა და მომავალზე ნაფიქრით პირამდე სახვე ეს საგანძური საქალაღდეში გამოგვემწყვდია და თქვენამდე არ მოსულიყო.

თამამად შემიძლია ვთქვა, რომ დიალოგის სახით წარმოდგენილი ეს ფორმატი სრულიად ახალია ქარ-

თულ ეკონომიკურ ლიტერატურაში. თავისი დატვირთვით, სტრუქტურით, მოცულობით და რაც მთავარია, გადმოცემული, უდაოდ, დახვეწილი, ღრმადნაფიქრნიალში გამოტარებული მოსაზრებებით, იგი მაღალი ღირებულების მეცნიერული, ეპოქალური ნაშრომია, - მასში ასახულია მიუკერძოებელი ინფორმაცია ქვეყნის პოლიტიკური დამოუკიდებლობის გამოცხადებიდან განვლილ პერიოდში მიმდინარე პროცესების, სოციალური და პოლიტიკურ-ეკონომიკური გარდაქმნების შესახებ; მათი ობიექტური შეფასებების ფონზე, ნაჩვენებია თავისებურებები, ტენდენციები და კანონზომიერებებიც, რომლებიც საბაზრო პრინციპებზე გარდამავალ პერიოდში დაფიქსირდა; ახსნილია რეფორმების წარუმატებლობის ძირითადი მიზეზები (გარე და შიდა ფაქტორები), პოლიტიკური, ეკონომიკური, ორგანიზაციულ-მმართველობითი ხასიათის შეცდომები; ახალი რაკუსით არის წარმოდგენილი ქვეყნის რესურსული პოტენციალის რაციონალურად გამოყენების მიმართულებები; საყურადღებოა აქ წარმოდგენილი ხედვები გლობალიზაციისა და გეოეკონომიკურ სივრცეში ჩვენი ქვეყნის როლის შესახებ, აგრეთვე არგუმენტირებული დასკვნები სახელმწიფოსა და ეკონომიკის ურთიერთობების შემდგომი გაღრმავების, საბაზრო სისტემაში პროგნოზირებისა და სტრატეგიული დაგეგმვის (მართვის), სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის განვითარების ხასიათის (ფორმის), მინის რესურსების ეფექტიანად გამოყენებაში სახელმწიფო პროტექციონიზმის ოპტიმალურად გამოყენების, ეროვნული ეკონომიკის (აგროსამრეწველო კომპლექსის) ცენტრალური რგოლის - სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ექსკლუზიური როლის შესახებ და სხვ.

დიალოგის ფორმატმა შექმნა ახალი იდეების, პრობლემების, ბუნებრივ-ბიოლოგიური და სოციალურ-ეკონომიკური კანონების ურთიერთქმედების თითქოს უხილავ პროცესებზე წერტილოვანი აქცენტირების შესაძლებლობა და ავტორმაც მარტივად, სხარტად, მკაფიოდ გამოკვეთა გარედან თავსმოხვეული იდეოლოგიური ექსპანსიის, გამოუცდებლობის, მართვის ანბანის უცოდინარობის, შიგნიდან დაშვებული უხეში შეცდომების გამო დასახიჩრებული ეროვნული ეკონომიკის რეალური სურათი, აგრეთვე ჯერ კიდევ სასწაულებრივად გადარჩენილი მატერიალური და ადამიანური პოტენციალის გონივრულად წარმართვის პერსპექტივა.

დაკვირვებულ მკითხველს ნიგნი ხელს შეუწყობს ობიექტურად აღიქვას ეროვნული ეკონომიკის სიღრმისეული პროცესები, გააცნობიეროს როგორც ხილული, ასევე უხილავი პრობლემები და ნათლად წარმოიდგინოს ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების პერსპექტივა.

იური პაპასძე